स्थूलकराङ्गुलीकः। क्रूरो धनी स्थूलमतिः प्रतीतस्तामच्छविः स्यात् परिहासशीलः, उरोऽङ्घ्रिहस्तेष्वसिशक्तिपाशपरश्वधाङ्कश्च जघन्यनामा"। "जघन्यगुणवृत्तस्था अधो गच्छन्ति तामसाः" गीता।

जघन्यज पु० जघन्ये चरमे जायते जन-ड।१शूद्रे,२कनिष्ठे त्रि० मेदि०। "ततोविष्णुरजघन्यो जघन्यजः" हरिव० ६अ०। "जघन्यजस्तस्यकश्च श्रुतसेनेति यः सुतः" भा० आ० २अ० जघन्यप्रभवादयोऽप्यत्र। "जिह्वायाः प्राप्नुयाच्छेदं जघन्यप्रभवो हि सः" मनुः।

जघन्यभ न० कर्म्म०। "आर्द्राश्लेषा तथा स्वातिर्ज्येष्ठा च भरणी तथा। शततारा जघन्यानि ताराश्च कथितानि वै" ज्यो० उक्तेषु षट्सु नक्षत्रेषु।

जघ्नि पु० हन-क्विन् द्वित्वञ्च। हननसाधनास्त्रादौ।

जघ्नु त्रि० हन-कु द्वित्वञ्च। घातके उणा०।

जघ्रि त्रि० घ्रा-क्विन् द्वित्वम्। घ्राणकर्त्तरि "भ्राजन्यभिविघ्न जघ्रिः" ऋ० १। १६२ १५।

जङ्गम त्रि० गम- यङ्-अच्। सततगतियुते। "शरीरिणां स्थावरजङ्गमानाम" कुमा० "गुल्मैः स्थावरजङ्गमैः" मनुः

जङ्गमकुटी स्त्री जङ्गमा कुटीव। कक्षे त्रिका०।

जङ्गमगुल्म पु० कर्म्म०। रक्षके पदातिसमूहे "एवंविधान्नृपोदेशान् गुल्मैः स्थावरजङ्गमैः। तस्करप्रतिषेधार्थं चारैश्चाप्यनुचारयेत्" मनुः।

जङ्गमविष न० सुश्रुतोक्ते विषभेदे तत्स्थानादि तत्रोक्तं यथा "अथाऽतो जङ्गमविषविज्ञानीयमध्यायं व्याख्यास्यामः। जङ्गमस्य विषस्योक्तान्यधिष्ठानानि षोडश। समासेन मया यानि विस्तरस्तेषु वक्ष्यते। तत्र दृष्टिनिःश्वासदंष्ट्रानखमूत्रपुरीषशुक्रलालार्त्तवसुखसन्दंशविशर्द्धितगुदास्थिपित्तसृक्कशवानीति। तत्र दृष्टिनिःश्वासविषास्तु दिव्याः सर्पाः। भौमास्तु दंष्ट्राविषाः। मार्जारश्ववानरमण्डूकपाकमत्स्यगोधाशम्बूकप्रचलाक (सौम्यकीटभेदः) गृहगोधिका कृकलासचतुष्पादकीटास्तथान्ये दंष्ट्रानखविषाः। चिपिटपिच्छटककषायवाशिकसर्षपवासिकतोटकवर्च्चःकीटकौण्डिल्यकाःमत्स्यमूत्रविषाः। मूषिकाः शुक्रविषाः। लूताश्च लालाभूमपुरीषसुखसन्दंशनखशुक्रार्त्तवविषाः। दृष्टिकविश्वम्भरराजीवमत्स्योच्चिटिङ्गाः मसुद्रदृष्टिकाश्चालविषाः (अनःपुच्छाग्रवर्त्तिकण्टकः) (ङ्गल) इति। विल्वगिरःसरावकुर्दिशतदारुकारिमेदकशारिकासुखासुखसन्दंशविशर्द्धितमूत्रपुरीषविषाः। मक्षिकाकाकणभजलायूका सुखसन्दंशविषाः। विषहृतास्थिसर्पकराटवरटीमत्स्यास्थिकेत्यस्थिविषाणि। शङ्खलीमत्स्यरक्तराजीवरक्तमत्स्याश्च पित्तविषाः। स्फुलिङ्गतण्डोच्चिटिङ्गवरटाशतपदीशुकवलभिकाश्वकीभ्रमराः मूत्रतण्डविषाः। कीटसर्पदेहा गतासवः शवविषाः शेषास्तनुत्वा सुखसन्दंशविषेष्वेव गणयितव्याः। राज्ञोऽरिदेशे विषयस्थाश्वमार्गाद्रघूमन्यसमान् विषेण। संदूषयन्त्यभिरतिप्रदुष्टान् विज्ञाय लिङ्गैरभिशोधयेच्च। दुष्टं जलं पिच्छिलसुप्रगन्धि फेनान्वितं राजिभिराहतञ्च। मण्डूकमत्स्यं च्यवते विहङ्गा मत्ताश्च सानूपचरा भ्रमन्ति। मज्जन्ति वे चात्र नरास्तमागास्तेऽहर्द्विमोहज्वरदाहशोफान्, गच्छन्ति तेषामपहृत्य दोषान् दुष्टं जलं शोधयितुं यतेत"।

जङ्गल न० गम-यङ्-अच् पृषो०। १वने, २रहसि शब्दार्थचि० ३मांसे स्त्री मेदि० ४निर्वारिदेशे शब्दर०।

जङ्गाल पु० गम-यङ् लुक् बा० ड जङ्गं कुटिलगतिम् अलति वारयति अल-अच्। जलगतिवारणार्थे सेतौ (जाङ्गाल) जटाधरः।

जङ्घिड पु० राक्षसादिभयनिवारके मणिभेदे। "मणिं विष्णुनदूषणं जङ्घिडं विष्टमो वयम्" "अयं नोविश्वभेषजं जङ्घिडः पातु हंसः" "दैवैर्दत्तेन मणिना जङ्घिडेन मयोभुवा" अथ० २।४।१।३।४।

जङ्घल न० गम-यङ् लुक् बा० डुल। विषे त्रिका०।

जङ्घा स्त्री जंघन्यते कुटिलं गच्छति गत्यर्थकस्य हन्तेः कौटिल्ये यङ् लुकि अच् पृषो०। गुल्फजान्वोरन्तराले अवयवे अमरः। "पादजङ्घयोः सन्धाने गुल्फः" "जङ्घयोः सन्धाने जानु नाम" सुश्रु०। "चत्वार्यरत्निकास्थीनि जङ्घयोस्तावदेव च" याज्ञ०।

जङ्घाकर त्रि० जङ्घां तत्साध्यगतिं करोति कृ-"दिवाविभेत्यादिना" पाट०। जङ्घाकरिके धावके जङ्घाकर+स्वार्थे क। तत्रार्थे

जङ्घाकरिक त्रि० कृ-अप् करः विक्षेपः इत० ततः अस्त्यर्थे ठन्। जङ्घाचालनेनाजीविनि धावके (घाटके) अमरः।

जङ्घात्राण न० त्रायतेऽनेन त्रै-करणे ल्युट् इत०। जङ्घारक्षाहेतौ त्रिका०।

जङ्घाप्रहत त्रि० जङ्घा तद्गतिः प्रहताऽस्य निष्पन्नत्वात् परनि जङ्घागतिशून्ये मन्दगतिके। ततः अस्त्यर्थे निर्वृत्तेऽर्थे ठञ्। जाङ्घाप्रहतिक तत्निर्वृत्ते त्रि०।